

Dunja Duić, mag. iur., asistentica Pravnog fakulteta u Osijeku

Pregledni znanstveni rad
341.174(4-67EU)
340.132(4-67EU)

NADREĐENOST EUROPSKOG PRAVA NAD UKUPNIM PRAVNIM SUSTAVOM DRŽAVA ČLANICA: ANALIZA PRESUDE KUCUKDEVECI

Sažetak:

Autorica u radu prikazuje razvoj nadređenosti općih načela prava kroz praksu Europskog suda s posebnim osvrtom na presudu Kucukdeveci vezanu uz zaštitu temeljnih prava i sloboda putem konstitucionalizacije općih načela prava. U radu se nadalje analizira prethodno pitanje ustavnosti u Francuskoj i njegov sukob s europskim pravom kao i presuda u spojenim predmetima *Aziz Melki i Selim Abdeli* u kojoj Europski sud daje odgovor na pitanje o tom sukobu. Ključno pitanje na koje će u radu autorica pokušati odgovoriti je: koje pravo (nacionalno ili europsko) u praksi treba imati primat u primjeni

Ključne riječi:

Europsko pravo, Europski sud, predmet Kucukdeveci, spojeni predmeti *Aziz Melki i Selim Abdeli*, opća načela prava, prethodno pitanje ustavnosti, nadređenost europskog prava

1. UVOD

Pedeset i tri godine nakon utemeljenja Europske ekonomske zajednice i sedamnaest godina nakon stvaranja Europske unije još uvijek postoji antagonizam između suverenosti država članica i nadređenosti europskog prava. Na pragu ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju autorica je mišljenja da je potrebno analizirati taj stalni sukob kako bi slika odnosa snaga u Uniji bila jasnija.

U ovom radu bit će prikazan razvoj nadređenosti općih načela prava kroz praksu Europskog suda s posebnim osvrtom na presudu Kucukdeveci vezanu uz zaštitu temeljnih prava i sloboda putem konstitucionalizacije općih načela prava. Usporedno s konstitucionalizacijom općih načela prava u Francuskoj se javlja nova praksa zaštite temeljnih prava od strane ustavnih sudova i to putem prethodnog pitanja ustavnosti. U radu se analizira prethodno pitanje ustavnosti u Francuskoj i njegov sukob s europskim pravom kao i presuda u spojenim predmetima *Aziz Melki i Selim Abdeli* u kojoj Europski sud daje odgovor na pitanje o tom sukobu.

U trenutku kada postoji sukob europskog prava i nacionalnih prava u pitanju tako važnom kao što je zaštita temeljnih prava i sloboda, ključno je postaviti pitanje je li europsko pravo u svim aspektima zaista nadređeno nacionalnom pravu? Autorica će pokušati dati odgovor na pitanje koje pravo (nacionalno ili europsko) u praksi treba imati primat u primjeni?

2. RAZVOJ NAČELA NADREĐENOSTI EUROPSKOG PRAVA S POSEBNIM OSVRTOM NA NADREĐENOST OPĆIH NAČELA PRAVA

Načelo nadređenosti ili načelo prvenstva prava Unije određuje da pravna pravila Europske unije imaju prednost u primjeni pred nacionalnim pravilima. Koncept nadređenosti razvio se u sudskoj praksi Europskog suda, gdje je nadređenost prvi put utvrđena u predmetu *Costa v. ENEL*.¹ Sud je u toj presudi odredio da pravo koje proizilazi iz Ugovora ne može zbog svoje posebne i originalne prirode, biti zamijenjeno domaćim zakonskim odredbama bez obzira na to kako su one formulirane, a da pri tome ne izgubi svoj karakter prava Zajednice te da se pri tome ne dovede u pitanje sam pravni temelj Zajednice.²

Kasnijim predmetom *Simmenthal* utvrđeno je da načelo nadređenosti obvezuje institucije država članica da u situacijama kada postoji konflikt između norme nacionalnog i izravno primjenjive norme europskog prava, nacionalni sud ne treba primijeniti normu nacionalnog prava, već normu europskog prava. U ovom slučaju Europski sud je utvrdio obvezu nacionalnog suda da zamenari postupak ocjene ustavnosti i donese odluku temeljem norme prava Zajednice ne čekajući odluku talijanskog Ustavnog suda o ustavnosti spornog propisa talijanskog prava.³ Razvoj koncepta nadređenosti Europski sud opravdava potrebom za ujedinjavanjem, djelotvornijom primjenom europskog prava i osiguravanjem zajednički dogovorenih ciljeva Unije.

Možemo reći da se već tada u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća počeo događati proces konstitucionalizacije europskog prava. Taj proces započeo je Europski sud određujući da nadređenost europskog prava ne ovisi o nacionalnim ustavima nego se nameće svakoj državi članici temeljem novog europskog pravnog poretka (kako je utvrđeno već u presudi *Cost v. ENEL*).⁴

Načelo nadređenosti europskog prava možemo podijeliti na dva koncepta. Prvi, koji nazivamo običnom nadređenošću, koja podrazumijeva nadređenost europskog prava normama nacionalnog zakonodavstva i pravo sudova država članica da izravno primjenjuju norme europskog prava. Taj aspekt nadređenosti danas je prihvaćen u praksi europskih država. Drugi koncept nadređenosti je prednost europskog prava nad ukupnim pravnim sustavom država članica, sukladno tome ta nadređenost uključuje i primat europskog prava pred nacionalnim ustavom.⁵ Ovaj aspekt nadređenosti Europski sud utvrdio je u presudi *Foto-Frost* određivši da u slučaju sukoba između norme europskog prava i nacionalnog ustava, europsko pravo ima prednost.⁶ Iako presuda *Foto-Frost* datira iz 1987. godine, taj aspekt nadređenosti europskog prava do danas nije u potpunosti (a u nekim državama i uopće) prihvaćen.

Poseban sukob oko nadležnosti između ustava i ustavnih sudova država članica s europskim pravom i europskim sudom javlja se u pogledu zaštite općih načela prava i u tom okviru zaštite temeljnih prava i sloboda.

Opća načela prava koja postoje u europskom pravnom poretku utvrđuje Europski sud u svojoj praksi. Zaštitu temeljnih ljudskih prava, kao opće načelo prava, Europski je sud identificirao u presudi *Internationale Handelsgesellschaft*. Sud u ovoj presudi izričito navodi da poštivanje temeljnih prava predstavlja sastavni dio općih načela prava koje štiti Europski sud te da zaštita tih prava

va, iako inspiraciju pronalazi u ustavnim tradicijama država članica, mora biti osigurana u okviru strukture i ciljeva Zajednice.⁷

Razvoju zaštite temeljnih prava u Europskoj uniji značajno su pridonijeli ustavni sudovi država članica. Njihov utjecaj nije postignut postavljanjem prethodnih pitanja, nego sudskom praksom stalno suprotno praksi Europskog suda i stalnom kritikom odluka Europskog suda. Posebice se u tom razvoju istaknuo Savezni ustavni sud Njemačke koji u svojevrsnom sukobu oko zaštite temeljnih prava želi izjednačiti svoj položaj s položajem Europskog suda. Prvenstveno je njemački Savezni ustavni sud isticao da temeljna prava nisu dovoljno dobro zaštićena u pravnom sustavu Zajednice i da nacionalni pravni sustavi ta prava bolje štite.⁸

U predmetu *Solange I*, Savezni ustavni sud ističe kako u pitanjima zaštite temeljnih ljudskih prava ustavni sudovi imaju nadležnost, tj. kako europsko pravo nije nadređeno ustavnim jamstvima temeljnih prava u Njemačkoj. Njemački ustavni sud inzistira na kontroli mjera koje poduzima Europski sud sve dok Zajednica nema čvrst sustav i ne udovoljava zaštiti ljudskih prava kakva je predviđena u Njemačkoj.⁹

Jedan od argumenata Saveznog ustavnog suda bilo je i nepostojanje kodificiranih izvora temeljnih prava na europskoj razini. Europski je sud u predmetu *Nold* pokušao dodatno pojasniti širinu izvora temeljnih prava i uz to naglasiti važnost ustavnih tradicija država članica kako bi pokušao postići sporazum s ustavnim sudovima u pogledu zaštite temeljnih prava. U ovoj presudi sud navodi da je u zaštiti temeljnih prava Sud obavezan crpiti inspiraciju iz ustavnih tradicija zajedničkih svim državama članicama i Europske konvencije za zaštitu ljudski prava. Zbog toga razloga ne može poduprijeti mjere koje nisu u skladu s temeljnim pravima utvrđenim i osiguranim ustavima država članica te da međunarodni sporazumi za zaštitu ljudskih prava, na kojima su surađivale ili čije su potpisnice države članice, mogu pružiti smjernice koje treba slijediti u okviru prava Zajednice.¹⁰ Time temeljna prava postaju jedan od ključnih temelja pravnog sustava Europske zajednice.

Ovakav stav Europskog suda utjecao je na njemački Savezni ustavni sud koji u presudi *Solange II* pristaje na zaštitu temeljnih prava od strane Europskog suda. Sve dok Europski sud učinokovito štiti temeljna prava, Ustavni sud ne će inzistirati na svojoj nadležnosti da ispituje ispravnost mjera Europske zajednice.¹¹

Najnoviji sukob oko nadležnosti između Saveznog ustavnog suda i Europskog suda javio se u predmetu *Mangold* gdje je Europski sud odlučio da je norma nacionalnog prava suprotna općim načelima prava EU. Sud u ovom predmetu ističe kako se načelo zabrane diskriminacije na temelju dobi mora smatrati općim načelom prava Zajednice. Izvori načela na kojima se temelji zabrana tih oblika diskriminacije nalaze se u različitim međunarodnim instrumentima i ustavnim tradicijama zajedničkim državama članicama.¹² Postavlja se pitanje koliko je ta činjenica točna, s obzirom na to da je tadašnji čl. 6 Ugovora o Europskoj uniji propisivao da Unija kao opća načela prava Zajednice, poštuje temeljna prava zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

7 Predmet 11/70 Internationale Handelsgesellschaft (1970) ECR 1125

8 Rodin, Siniša, Ustavni sud i članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji // *Liberalismorum in honorem Jadranko Crnić* (1998. – 2008.) / urednici Hrvoje Kačer, Hrvoje Momčinović, Mladen Žuvela. Zagreb : Novi informator, 2009. str. 317 – 345.

9 Predmet Solange I BVerfGE 37, 271, 2, BvL 52/71

10 Predmet 4/73, J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v. Ruhrkohle Aktiengesellschaft, [1977] ECR I.

11 Predmet Solange II, BVerfGE 73, 339, 2 BvR 197/83.

12 Predmet 144/04 Mangold v. Rüdiger Helm [2005] ECR 3695

1 Predmet 6/764 Flaminio Costa v. ENEL (1964) ECR 85

2 Danas Zajednica na koju se Sud poziva u ovoj presudi više ne postoji, te se koncept nadređenosti odnosi na pravo Unije.

3 Predmet 106/77 Amministrazione delle Finanze dello stato v. Simmenthal S.p.A. (1978) ECR 643

4 Capeta, Tamara, Nacionalni ustav i nadređenost prava EU u eri pravnog pluralizama, Zbornik PFZ, 59, (1) 63-96 (2009), str. 65.

5 *ibid.*, str. 68

6 Predmet 314/85 Foto-Frost v. Hauptzollamt Luebeck-Ost (1987) ECR 4199

mjeseca ako je radni odnos trajao deset godina. Prema stavku 2. tog članka ne uzima se u obzir radni staž ostvaren prije nego je radnik navršio 25 godina.¹⁶

Gospođa Kucukdeveci tvrdi da je stavak 2 čl. 622 njemačkog Građanskog zakonika suprotan europskom pravu i predstavlja diskriminaciju na temelju dobi. Pokrajinski radni sud, u postupku po žalbi, utvrdio je da članak 622 st. 2 njemačkog zakonika suprotan Direktivi 2000/78 kojom se uspostavlja opći okvir za jednako postupanje pri zapošljavanju i na radnom mjestu. Rok za implementaciju direktive je prošao i direktiva je već bila implementirana u njemačkoj. Opći zakon o jednakom postupanju. Pokrajinski radni sud zato zastaje s postupkom i pokreće prethodni postupak kojim upućuje Europskom sudu zahtjev za prethodno pitanje.¹⁷

Prethodni postupak je jedan od kamena temeljca pravosudnog sustava EU bez presedana u svijetu, putem kojega je Europski sud definirao neka od najvažnijih načela prava Zajednice.¹⁸ Prethodni postupak ima za cilj ujednačeno tumačenje i primjenu prava Unije. Europski sud nadležan je donositi prethodne odluke o interpretaciji Ugovora i valjanosti i interpretaciji akata institucija, tijela, ureda ili agencija Unije. Prethodni postupak mogu pokrenuti isključivo nacionalni sudovi, s time da nacionalni sudovi najviše instancije moraju pokrenuti prethodni postupak, a sudovi nižih instancija mogu odabrati žele li to učiniti. Sudovi zadnje instancije oslobođeni su obveze, ako je pravo Unije irelevantno, za spor, kada je postavljeno pitanje materijalno identično pitanju koje je već bilo predmetom prethodne odluke u nekom sličnom slučaju¹⁹, ako je ispravno tumačenje pravila prava Zajednice očito (acte clair doktrina)²⁰. Europski sud može odbiti odgovoriti na postavljeno pitanje i to ako se ne radi o stvarnom sporu²¹ ili ako je pitanje hipotetsko²² ili u situaciji kada nacionalni sud nije pružio dovoljno informacija o predmetu o kojem pitanje postavlja.²³

U pitanjima nacionalni sud traži od Europskog suda da pojasni predstavlja li nacionalni propis, tj. u ovom slučaju čl. 622 st. 2 njemačkog Građanskog zakonika, potvrdu zabrane diskriminacije na temelju dobi iz prava Zajednice, osobito primarnog prava ili Direktive 2000/78. U slučaju da je odgovor na ovo pitanje pozitivan, sud se pita mora li u postupku između privatnih osoba odbiti primjenu zakonske odredbe koja je izričito suprotna pravu Zajednice ili prije nego što odbije primjenu sporne zakonske odredbe mora čekati odluku Europskog suda o spornoj ili materijalno sličnoj odredbi.

Iz postavljenih pitanja jasno je da se prvim pitanjem traži odgovor zabranjuje li europsko pravo zakonodavna rješenja kao ona iz čl. 622 njemačkog Građanskog zakonika. Možemo reći da Njemački sud ovdje traži od Europskog suda potvrdu stava iz *Mangolda* da opća načela prava imaju izravni učinak. Svrha je drugog pitanja prilično nejasna i čini se kao retoričko pitanje s obzirom na već davno utvrđenu i prihvaćenu praksu da u slučaju kada postoji konflikt između norme nacionalnog i izravno primjenjive norme europskog prava, nacionalni sud treba izuzeti iz primjene

¹⁶ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2999; 2003 I S. 738), das zuletzt durch das Gesetz vom 28. September 2009 (BGBl. I S. 3161) geändert worden ist

¹⁷ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Bot. 7/6.2009 (Opinion of Advocate general Bot, delivered on 7 July 2009)

¹⁸ Više o samom prethodnom postupku vidi u: Čápeta, Tamara, *Sudovi Europske unije – Nacionalni sudovi kao europski sudovi*, IMO, Zagreb, 2002, str. 215-219 i Petrašević-Tunjića; *Novi hitni prethodni postupak za područje slobode, sigurnosti i pravde – PPU*, Hrvatska javna uprava, broj 2/2010., str. 427-464.

¹⁹ Predmet 28-30/62 Da Costa (1963) ECR 31

²⁰ Predmet 283/81 CILFIT (1982) ECR 3514

²¹ Predmet 104/79 Pasquale Foglia v. Mariella Novelo, (1980.) ECR 745

²² Predmet C-83/91 Wienand Meilicke v. Adv/Orga. f. A. Mayer AG, (1992) ECR I-4871.

²³ Predmet C-320/90 *Telemarscabruzzo SpA v Cirocostal* (1993.) ECR-00393

Kada se bolje pogleda, niti u jednom od međunarodnih instrumenata nije propisana zabrana diskriminacije na temelju dobi, dakle, možemo zaključiti da Sud ovu zabranu temelji na općoj zabrani diskriminacije bez objektivnih razloga koja su propisana brojnim konvencijama koje obvezuju Zajednicu.³³

Opća načela prava nisu sama po sebi u doseg europskog prava, uvijek moraju doći u doseg nekim pravnim sredstvom npr., uredbom, direktivom itd. S obzirom na to da je pravni instrument kojim dovodi opće načelo prava u doseg europskog prava direktiva javlja se još jedna problematična situacija vezana uz ovu presudu. Europski sud u svojoj odluci izriče da je dužnost nacionalnog suda osigurati punu učinkovitost općeg načela zabrane diskriminacije na temelju dobi, izuzimajući od primjene odredbu nacionalnog prava koja je u suprotnosti s pravom Zajednice, čak i ako rok propisan za implementaciju direktive još uvijek nije istekao. S obzirom na to da je u ovom slučaju riječ o horizontalnom odnosu, upitno je kako direktiva koja nema horizontalni učinak može obvezivati privatne stranke čak i prije isteka roka za implementaciju. Slijedom navedenog, značenje je ove presude u činjenici da je Sud prvi put istaknuo razmišljanje da opće načelo prava obvezuje stranke zbog svog izravnog učinka, a direktiva predstavlja sredstvo koje daje posredni izraz tom načelu.

Nakon što je Federalni radni sud primijenio načelo zabrane diskriminacije na temelju dobi sukladno presudi Europskog suda, tvrtka Honeywell Bremsbelage GmbH je podnijela ustavnu tužbu u kojoj tvrdi da zabrana diskriminacije na temelju dobi ne postoji kao opće načelo prava, te da je odluka u slučaju *Mangold* ultra vires i zbog toga neprimjenjiva u Njemačkoj.

Njemački ustavni sud je odlučio da, premda se ne odriče kontrole ultra vires akata Unije, do nje će doći samo u izvanrednim okolnostima i očitim slučajevima pri čemu najprije treba uputiti zahtjev za prethodnu odluku Europski sud.³⁴

3. KONSTITUCIONALIZACIJA OPĆIH NAČELA PRAVA (PREDMET KUCUKDEVECI)

U ovoj presudi, kao i u predmetu *Mangold*, riječ je o zabrani diskriminacije na temelju dobi. Slučaj je započeo pred radnim sudom (Arbeitsgericht) u Monchengladbechu gdje je gospođa Seda Kucukdeveci osporavala otkaz koji je dobila od svog poslodavca tvrtke Swedex. Gospođa Kucukdeveci bila je zaposlena u tvrtki Swedex od svoje 18. godine, ukupno 10 godina. Tvrtka Swedex daje gospođi Kucukdeveci otkaz uz zakonski otkazni rok od mjesec dana.³⁵

Otkaz se temelji na odredbama članka 622 njemačkog Građanskog zakonika. Prema tom članku otkazni rok se računa prema stažu provedenom kod istog poslodavca. Otkazni rok traje jedan mjesec do isteka kalendarskog mjeseca ako je radni odnos trajao dvije godine; dva mjeseca do isteka kalendarskog mjeseca ako je radni odnos trajao pet godina; tri mjeseca do isteka kalendarskog mjeseca ako je radni odnos trajao osam godina; četiri mjeseca do isteka kalendarskog

³³ Schmidt, Marilene, *The principle of Non-discrimination in Respect of Age - Dimension of the ECJ's Mangold Judgment*, German law journal Volume 7 (2006), Issue Number 5

³⁴ Predmet 2 BvR 2661/06 vom 6. Juli 2010.

³⁵ Predmet C-555/07 Seda Kucukdeveci v. Swedex GmbH & Co. KG [2010] nije još objavljeno u ECR

spornu normu nacionalnog prava i izravno primijeniti europsko pravo.²⁴ Sama činjenica da Europski sud nije odbio odgovoriti na ovo pitanje ukazuje na sve napetiji odnos Europskog suda s nacionalnim sudovima. Zbog tog razloga Europski sud ima potrebu još jednom izričito potvrditi svoju već dobro utvrđenu praksu.

3.1. ZABRANJUJE LI EUROPSKO PRAVO ZAKONODAVNA RJEŠENJA KAO ONA IZ ČL. 622 NJEMAČKOG GRAĐANSKOG ZAKONIKA

U odgovoru na prvo pitanje, Europski sud se očekivano poziva na odluku u predmetu *Mangold* te ističe kako Direktiva 2000/78 samo daje posredni izraz načelu zabrane diskriminacije na temelju dobi koje se mora smatrati općim načelom prava. U ovom slučaju riječ je o direktivi kojoj je rok za implementaciju u nacionalno zakonodavstvo istekao i time je opće načelo prava kojemu je direktiva dala posredni izraz dovedeno u doseg europskog prava.²⁵ Države članice dužne su pri implementaciji europskog prava voditi računa o općim načelima prava. Nezavisna odvjetnica Sharpston u svom mišljenju u presudi Bartsch ističe kako opća načela prava trebaju služiti usmjerenju mjera nacionalnog zakonodavstva koje spada u doseg europskog prava, tj. kada nacionalne mjere nisu u dosegu europskog prava opća načela prava se nemaju na što nadovezati.²⁶ S obzirom na to da se u ovom predmetu radi o nacionalnoj mjeri koja je u dosegu, Nezavisni odvjetnik Bot u svom mišljenju ističe kako direktiva sadrži detaljni pravni okvir koji pomaže određivanju postojanja diskriminacije koja je povezana sa zaposlenjem.²⁷

Europski sud je prihvatio razmišljanje nezavisnog odvjetnika koji u svojem mišljenju obrazlaže kako se prema odredbi njemačkog Građanskog zakonika lošije postupa prema radnicima koji su započeli radni staž prije navršene 25. godine. Nacionalna vlada ističe kako je cilj nacionalnog propisa povećati fleksibilnost u rukovođenju radnicima i činjenicu da se ovim postiže veći stupanj osobne i profesionalne mobilnosti radnika, a s druge strane se štite stariji radnici. Europski sud ne prihvaća ovo obrazloženje i uvažava zaključak nezavisnog odvjetnika da Njemačka nije demonstrirala prikladnost i nužnost ostvarenja ovog cilja spornim propisom.

Slijedom svega navedenog, Europski sud odlučuje da se pravo EU-a mora tumačiti na taj način da isključuje nacionalne propise prema kojima se radni staž ostvaren prije nego radnik navršiti 25 godina života ne uzima u obzir pri izračunu trajanja otkaznog roka.²⁸

Ono što ovu presudu čini izuzetno značajnom je činjenica da se temeljem prakse Europskog suda pojavljuje nova kategorija direktiva: direktive koje daju posredni izraz općim načelima prava. S obzirom na to da je Sud Direktivu 2000/78 svrstao u tu kategoriju, razumno je očekivati da će se ta forma protegnuti i na klasifikaciju ostalih direktiva koje govore o jednakosti. To dovodi do svojevrsnog stupnjevanja direktiva kao pravnih izvora i daje veći utjecaj direktivama koje daju posredni izraz općim načelima prava. Već je iz ove presude njihov utjecaj jasan. Sud je dopustio primjenu općeg načela prava (zabrane diskriminacije na temelju dobi) temeljem direktive u odnosu između privatnih stranaka iako direktive nemaju horizontalni učinak, opravdavajući to činjenicom da odredbe direktive koje daje posredni izraz općem načelu prava ima izravan učinak

²⁴ vidi supra, str. 2 bilj. 3

²⁵ op. cit. (bilj. 15)

²⁶ Roes, Timothy, Case C-555/07 Seda Kucukdeveci v. GmbH & Co. KG, Columbia Journal of European Law 16, 2010, str. 508

²⁷ op. cit. (bilj. 17)

²⁸ op. cit. (bilj. 15)

čak i u horizontalnoj situaciji. Možemo zaključiti da Sud iako još uvijek ne želi dopustiti horizontalni učinak direktivama ipak to čini i na ovaj način opet zadire u područje suvereniteta država članica gdje mu možda nije mjesto.

Europski sud se u ovoj presudi poziva i na Povelju temeljnih prava EU, prema kojoj je zabranjena svaka diskriminacija temeljem dobi. Ovakav postupak Suda izaziva pitanje daje li ovim postupkom Europski sud Povelji retroaktivni učinak? Postoji mogućnost da Sud nije želio dati Povelji retroaktivni učinak nego je htio poslati poruku nacionalnom sudu da činjenice slučaja kakve su bile u trenutku pokretanja postupka i danas važe i da se na njih može reagirati prema danas važećem zakonu, dakle, da se na njih može primijeniti Povelja.²⁹

U svakom slučaju, horizontalni učinak Povelje predstavlja temeljni napredak u razvoju prava Europske unije. Razlog tomu je činjenica da Povelja kroz zaštitu temeljnih prava nameće nove obveze građanima EU-a, a ne samo tijelima EU-a i tijelima nacionalnih država kako je bio slučaj do sada.³⁰

Također postoji mogućnost da je Sud zbog polemika nastalih nakon *Mangold* samo želio naglasiti zakonitost Povelje i činjenicu da je zabrana diskriminacije na temelju dobi u Povelji izričito propisana. Ako je to slučaj, onda nema retroaktivnosti Povelje a Europski sud je postigao željeni cilj da argumentacija koja je slijedila nakon slučaja *Mangold* o tome kako niti u jednom od međunarodnih instrumenata nije propisana izričita zabrana diskriminacije na temelju dobi, gubi na važnosti.

3.2. JE LI NACIONALNI SUD OBVEZAN POSTAVITI PRETHODNO PITANJE EUROPSKOM SUDU PRIJE NEGO ŠTO ODBIJE PRIMIJENITI PROPIS SUPROTAN EUROPSKOM PRAVU

U odgovoru na drugo pitanje nacionalni sud postavlja pitanje je li obvezan postaviti prethodno pitanje Europskom sudu prije nego što odbije primijeniti propis suprotan europskom pravu u sporu između privatnih stranaka. Europski sud naglašava da je nacionalni sud dužan pružiti pravnu zaštitu pojedincu i punu učinkovitost propisa EU-a.³¹ S obzirom na to da sud i dalje ostaje pri stajalištu da direktive nemaju horizontalni učinak, tj. privatne stanke se u međusobnom odnosu ne mogu pozvati na njih, ostaje dužnost nacionalnog suda da interpretira nacionalne propise u skladu s direktivom. Kako je prethodno određeno, u ovom slučaju riječ je o direktivi koja samo daje izraz načelu zabrane diskriminacije na temelju dobi koje je jedno od općih načela prava. Europski sud ističe da nacionalni sud zbog činjenice da se radi o općem načelu prava, koje je kao dio primarnog prava EU-a nadređeno nacionalnom pravu, mora nacionalnu normu protivnu europskom pravu izuzeti iz primjene. Ovdje Sud ističe da postoji obveza nacionalnog suda da ne primijeni nacionalnu normu suprotnu europskom pravu koja nije vezana uz postavljanje prethodnog pitanje Europskom sudu. Europski sud zaključuje da nacionalni sud nije obvezan nego je ovlašten postaviti prethodno pitanje.

Zaključno, Sud presuduje da je nacionalni sud u postupku između privatnih stranaka dužan osigurati poštivanje načela zabrane diskriminacije temeljem dobi. Ako je potrebno nacional-

²⁹ Making history, making law <http://adjudicatingeurope.eu/?p=382> Pristup 2. travnja 2010.

³⁰ Fontanelli Filippo, Some reflections on the choices of the European Court of Justice in the Kucukdeveci preliminary ruling // Perspective on Federalism, Vol.2, issue 2, 2010.

³¹ Spojeni predmeti C-397/01 I C-403/01 Pfeiffer and Others [2004] ECR I-8835

ni sud može odbiti primijeniti nacionalni propis suprotan tom načelu s tim da takav postupak suda ne ovisi o tome hoće li se nacionalni sud koristiti pravom na podnošenje prethodnog pitanja Europskom sudu.³²

Jasno je iz presude da Europski sud u svom odgovoru potvrđuje praksu iz presude *Simenthal*, kojom je utvrđeno da je europsko pravo nadređeno nacionalnom pravu te da nacionalni sud u tu svrhu može odbiti primijeniti nacionalne propise. Nejasno je zašto se Sud u odgovoru na pitanje ne poziva izravno na slučaj *Simenthal*. Čini se da je Europski sud ovim putem iskoristio priliku kako bi njemačkim nacionalnim sudovima olakšao donošenje odluke o neprimjeni nacionalnog prava a ujedno i potvrdio svoju već postojeću praksu zauzimajući čvrst stav u korist nadređenosti europskog prava nad ustavnim normama nacionalnog zakonodavstva. Moguće je da nova događanja u Francuskoj, a uz to i stalna polemika s njemačkim Saveznim ustavnim sudom, stvaraju na Europskom sudu klimu u kojoj Europski sud ima potrebu naglasiti već postojeću praksu, ali na nešto blaži način.

Bude li presuda *Kucukdeveci* prihvaćena od strane država članica i time zaživi nadređenost općih načela prava postići će se veća fleksibilnost pri rješavanju slučajeva iz različitih polja prava i veća pravna sigurnost. Značajna je činjenica da o nacionalnom zakonodavstvu ovisi hoće li dopuniti daljnju unifikaciju i nadređenost europskog prava u državama članicama.

Primjer njemačkih sudova koji moraju čekati odluku o ustavnosti propisa kako bi ga izuzeli iz primjene zbog nadređenosti europskog prava pokazuje da će primjena ovog načela ovisiti o državama članicama. Međutim, samo postojanje nadređenosti općih načela trebala bi povećati povjerenje građana u zaštitu njihovih prava od strane država članica.³³

4. PRETHODNO PITANJE USTAVNOSTI U FRANCUSKOJ (SPOJENI PREDMETI AZIZ MELKI I SELIM ABDELI)

Značajne promjene u pogledu zaštite temeljnih ustavnih prava i sloboda dogodile su se u Francuskoj par mjeseci prije stupanja na snagu Lisabonskog ugovora.

Francuska je 2008. godine uvela naknadnu ustavnu kontrolu zakonskih normi putem prethodnog pitanja ustavnosti. Promjenom francuskog Ustava, u čl. 61-1 određeno je da u situaciji kada se tijekom postupka pred redovnim sudovima prigovori da zakonska odredba vrijeda prava i slobode zajamčene Ustavom, Državni savjet ili Kasacijski sud mogu o tome uputiti pitanje Ustavnom vijeću koje će odluku donijeti u određenom roku. Politički cilj uvođenja naknadne ustavne kontrole zakona je želja ustavotvorca za postizanjem nadređenosti nacionalnih temeljnih ustavnih prava i sloboda u odnosu na temeljna prava i slobode koje štiti Europski sud u okviru europskog prava. Kontrola ustavnosti zakona u Francuskoj prije ustavnih promjena sprječavala je Ustavno vijeće u razvitku tumačenja ustavnih prava i građani Francuske počeli su se u zaštiti temeljnih prava pozivati umjesto na Ustav Francuske na pravo Unije. Francuska se odlučuje na ovaj potez u želji očuvanja svog ustavnog identiteta, posebice iz razloga što francuska temeljna ustavna prava i slobode nisu uvijek jednaka europskim temeljnim pravima i slobodama i ne potječu iz iste ustavne tradicije.³⁴

32 op. cit (bilj. 15)

33 Kokott, Juliane. The basic law at 60 - from 1949 to 2009: The basic law and supranational integration // 11 German Law Journal 99 (2010)

34 Kostadinov, Biljana. Zaštita temeljnih ustavnih prava i sloboda od europskog utjecaja - prioritet u Belgiji i Francuskoj), Uvodnik, Informator broj 5785-5789 od 26. kolovoza 2009.

Promjene organskog zakona za primjenu čl. 61-1 Ustava Francuske usvojene su 10. prosinca 2009. godine i daju prioritet pitanju ustavnosti. Prvenstveno to znači, ako se pitanje ustavnosti pojavi pred sudovima mora mu se pristupiti bez odlaganja. Organskim zakonom se određuje da u slučaju ako u postupku zakonska norma vrijeda temeljne slobode i prava zajamčena Ustavom i ako vrijeda međunarodne obveze Francuske³⁵, mora se dati prvenstvo odlučivanju o pitanju ustavnosti.³⁶

Lisabonski ugovor, a time i Povelja temeljnih prava Europske unije koja je po pravnoj snazi izjednačena s Ugovorom, spadaju u međunarodne obveze Francuske. Organski zakon daje prioritete ustavnim odredbama što je u potpunosti suprotno već utvrđenoj praksi europskog suda koja propisuje nadređenost europskog prava, pa čak i u sukobu s ustavnim normama. Skoro četiri desetljeća nakon odluke *Simenthal* kojom je potvrđena nadređenost europskog prava ustavnim normama, nekoliko dana nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora, Francuska čini korak natrag u procesu integracije i želji za zaštitom svog ustavnog identiteta. Presuda *Kucukdeveci* dodatno komplicira situaciju jer izričito propisuje nadređenost općih načela prava a time i temeljnih prava i sloboda što se također izravno kosi s novim postupkom prethodnog pitanja ustavnosti u Francuskoj.

Kasacijski sud, 9. travnja 2010. godine, u predmetu Melki postavlja iduće pitanje pred Europski sud: Isključuje li članak 267 Ugovora o funkcioniranju Europske unije, potpisan u Lisabonu 13. prosinca 2007., zakonodavstvo kao ono koje proizilaze iz članka 23-2, stavka 2. i članka 23-5, stav 2, br. 58-1067 od 7. studenog 1958., propisanog od strane Organskog zakona br. 2009-1523 od 10. prosinca 2009., koje zahtijeva od nacionalnih sudova da Ustavnom vijeću postavljaju prioriteto pitanje ustavnosti kako bi se osigurala usklađenost zakona s nacionalnim Ustavom, posebice ako se pitanje odnosi na neuspjeh domaćeg zakonodavstva, zbog toga što to predstavlja povredu odredaba prava Europske unije.³⁷

Nekoliko dana nakon upućivanja prethodnog pitanja Europskom sudu, francusko Ustavno vijeće i Državni savjet donose u interlokutornim postupcima zaključak da prethodno pitanje ustavnosti nije protivno europskom pravu.

Ustavno vijeće u svojoj odluci od 12. travnja 2010. godine zaključuje da je prethodno pitanje ustavnosti u suglasju s europskim pravom. Ističe da sud koji je uputio prethodno pitanje ustavnosti u razdoblju dok čeka odluku Ustavno vijeće nije spriječen obustaviti učinke nacionalnog prava protivnog europskom ili postaviti prethodno pitanje Europskom sudu. Državni savjet u svojoj odluci potvrđuje da primjena prethodnog pitanja ustavnosti ne priječe nacionalne sudove da osiguraju primjenu europskog prava ili upute prethodno pitanje.³⁸

Europski sud je odgovorio na pitanje, koje su obveze nacionalnih sudova u slučaju kada se uz pitanje interpretacije prava EU-a javlja i prioriteto pitanje ustavnosti kako bi se osigurala usklađenost zakona s nacionalnim ustavom, u spojenim predmetima *Aziz Melki* i *Selim Abdeli*. Europski sud u svojoj odluci pojašnjava da članak 267. Ugovora o funkcioniranju Europske unije isključuje nacionalno zakonodavstvo koje uređuje interlokutorni nadzor ustavnosti ukoliko propisuje

35 Osnivački ugovori a tako i sada važeći Lisabonski ugovor spadaju u međunarodne ugovore.

36 Priority preliminary ruling on issue of constitutionality <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/priority-preliminary-rulings-on-the-issue-of-constitutionality/12-questions-to-begin-with-47857.html#42> Pristupljeno 20. svibnja 2010.

37 C-88/10 Reference for a preliminary ruling from the Cour de Cassation (France) lodged on 16 April 2010 — Criminal proceedings against Aziz Melki

38 Reflets (Brief information on legal developments of Community interest) no. 3/2010. < http://www.juradmin.eu/en/reflets/reflets_en.html> pristupljeno 20. svibnja 2011.

postupak koji sprječava sve ostale nacionalne sudove da se koriste svojim pravom, odnosno, da ispunse svoju obvezu da upute prethodno pitanje Europskom sudu. Nacionalni sudac mora imati mogućnost: uputiti Europskom sudu prethodno pitanje u bilo kojem stadiju postupka, kada to smatra prikladnim, čak i nakon dovršetka interlokutornog postupka za ocjenu ustavnosti, o bilo kojem pravnom pitanju koje smatra nužnim; prihvatiti bilo koju mjeru koja je nužna da bi se osigurala privremena sudska zaštita prava koja nastaju temeljem pravnog poretka EU-a i izuzeti iz primjene, na kraju takvog interlokutornog postupka, nacionalnu zakonsku mjeru, ukoliko smatra da je suprotna pravu EU-a. Nacionalnom sud je dužan utvrditi trebali li nacionalno zakonodavstvo u postupku interpretirati u skladu s europskim pravom.³⁹

Pri donošenju odluke u ovom predmetu sud je ipak odabrao pomirljiviji ton od onog u presudi *Kucukdeveci*. Možemo iz navedenog odgovora zaključiti da sud prešutno dopušta prethodno pitanje ustavnosti ukoliko postupak ne sprječava nacionalne sudove u postavljanju prethodnog pitanja.

Kasacijski sud u svojoj odluci koja je uslijedila tjedan dana nakon odluke u spojenim predmetima *Aziz Melki i Selim Abdeli* uzima u obzir pri donošenju svoje odluke tu presudu Europskog suda. U presudi od 29. lipnja 2010. godine Kasacijski sud odlučuje da ne će primijeniti prethodno pitanje ustavnosti čija bi primjena spriječila odlučivanje o sukobu europskog s nacionalnim pravom.⁴⁰

ZAKLJUČAK

Francuski organski zakon koji daje prednost prethodnom pitanju ustavnosti otvorio je pitanje usklađenosti francuskog zakonskog rješenja s europskim pravom. Organski zakon daje prednost ustavnoj tradiciji svoje države i štiti ustavni identitet. Nasuprot tome, Lisabonski ugovor koji je stupio na snagu u prosincu 2009. godine u članku 6 Ugovora o Europskoj uniji potvrđuje da Unija štiti temeljna prava kao opća načela prava.⁴¹ Europski sud presudom *Kucukdeveci* potvrđuje da je Lisabonski ugovor novi pravni okvir za postupanje Suda i time daje naglasak njegovoj pravnoj važnosti. Presudom *Kucukdeveci*, Sud je konstitucionalizirao opća načela prava potvrđujući da su izravno primjenjiva i izravno se pozvao na Povelju temeljnih prava Europske unije. Sud iznova potvrđuje već u presudi *Simmenthal* utvrđenu nadređenost europskog prava, ponavlja da postoji obveza nacionalnog suda da ne primijeni nacionalnu normu suprotnu europskom pravu. Ova je presuda zasigurno najvažniji slučaj 2010. godine, ipak upitno je hoće li ovakav pristup osigurati ujednačenu primjenu europskog prava u državnim članicama.

Postavljena pitanja u slučaju *Kucukdeveci* potvrđuju da su njemački sudovi dužni čekati odluku o ustavnosti propisa kako bi ga isključili iz primjene što znači da na nacionalnom zakonodavstvu ostaje odluka hoće li dopustiti unifikaciju i nadređenost europskog prava. Izravni učinak općih načela prava dodatno komplicira situaciju. Temeljna prava i slobode, iako dio općih načela prava koje Unija štiti, su tradicionalno zaštićena ustavnom državama članica. Čuvajući ustavnu tradiciju Francuska daje prioritet prethodnom pitanju ustavnosti što konkretno znači da, kada u postupku zakonska norma vrijeđa temeljne slobode i prava zajamčena Ustavom, a istovremeno i međunarodne obveze, mora se dati prvenstvo odlučivanju o pitanju ustavnosti. Slijedom navedenog nejasno je koja je pravna osnova za zaštitu temeljnih prava.

Mišljenja sam da su nova zakonska rješenja iz Francuske kao i postojeća zakonska rješenja u Njemačkoj u direktnom sukobu s novom praksom Europskog suda. Prethodno pitanje postavljano pred Europskim sudom od strane francuskog Kasacijskog suda u spojenim predmetima *Aziz Melki i Selim Abdeli* to je i potvrdilo. Sud je pri donošenju odluke u ovom predmetu ipak odabrao pomirljiviji ton od onog u presudi *Kucukdeveci*, a iz danog odgovora proizlazi da sud dopušta prethodno pitanje ustavnosti ukoliko postupak ne sprječava nacionalne sudove u postavljanju prethodnog pitanja. Samom činjenicom da Europski sud dopušta, a Kasacijski sud odlučuje da ne će primijeniti prethodno pitanje ustavnosti čija bi primjena spriječila odlučivanje o sukobu europskog s nacionalnim pravom, stječe se dojam da europsko pravo ima primat u primjeni.

Usprkos pomirljivoj presudi Europskog suda u predmetima *Melki i Abdeli*, nacionalni ustavni sudovi u pokušaju očuvanju ustavnih identiteta doveli su cjelokupni sustav zaštite temeljnih prava u područje pravne nesigurnosti. Realno je očekivati jednaka pravna rješenja u ustavnoj zaštiti i u ostalim državama članicama, s obzirom na to da Njemačka i Francuska tradicionalno utječu na razvoj prava i pravne znanosti u Europi, što će dovesti do produbljivanja sukoba ustavnih sudova s Europskim sudom. Ostaje pitanje je li pravi trenutak za tako oštru zaštitu suvereniteta, koji je već velikim dijelom predan u ruke zajedničke Europe, pod cijenu pravne nesigurnosti i nejasnoće.

39 Spojeni predmeti C-188/10 and C-189/10 *Aziz Melki and Selim Abdeli*, nije još objavljen u ECR 40 op. cit. (blij. 33)

41 Zovod za znanstveni i umjetnički rad HAZU-a u Splitu, Lisabonski ugovor Europske unije, ur. Davorin Rudolf, Zagreb-Split, 2009

LITERATURA

- Craig, Paul; de Burca, Grainne, EU Law: Text, cases and Material, Oxford Univeristy Press, New York, 2008.
- Čapeta, Tamara; Nacionalni ustav i nadređenost prava EU-a u eri pravnog pluralizma, Zbornik PFZ, 59, (1) 63-96 (2009.)
- Čapeta, Tamara., Sudovi Europske unije – Nacionalni sudovi kao europski sudovi, IMO, Zagreb, 2002.
- Kokott, Juliane.; The basic law at 60- from 1949. to 2009.: The basic law and supranational integration // 11 German Law Journal 99 (2010.)
- Kostadinov, Biljana; Zaštita temeljnih ustavnih prava i sloboda od europskog utjecaja – prioritet u Belgiji i Francuskoj, Uvodnik, Informator broj 5788-5789 od 26. kolovoza 2009.
- Fontanelli, Filippo; Some reflections on the choices of the European Court of Justice in the Kucukdeveci preliminary ruling // Perspective on Federalism, Vol.2, issue 2, 2010.
- Petrašević, Tunjica; "Novi hitni prethodni postupak za područje slobode, sigurnosti i pravde – PPU", Hrvatska javna uprava, broj 2/2010.
- Schmidt, Marlane, The principle of Non-discrimination in Respect of Age : Dimension of the ECJ's Mangold Judgment, German law journal Volume 7 (2006.), Issue Number 5
- Roes, Timothy; Case C-555/07 Seda Kucukdeveci v. GmbH & Co. KG // Columbia Journal of European Law 16, 2010, str. 508
- Rodin, Siniša, Ustavni sud i članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji // Liber amicorum in honorem Jadranko Crnić (1928. – 2008.) / urednici Hrvoje Kačer, Hrvoje Morčinović, Mladen Žuvela. Zagreb : Novi informator, 2009
- Predmet 106/77 Amministrazione delle Finanze dello stato v. *Simmenthal* S.p.A (1978) ECR 643
- Predmet 2 BvR 2661/06 vom 6. Juli 2010.
- Predmet 283/81 CILFIT (1982.) ECR 3514
- Predmet 28-30/62 Da Costa (1963.) ECR 31
- Predmet 6764 *Flaminio Costa v. ENEL* (1964.) ECR 585
- Predmet 314/85 *Foto-Frost v. Hauptzollamt Luebeck-Ost* (1987) ECR 4199
- Predmet 104/79 *Pasquale Foglia v. Mariella Novelo*, (1980.) ECR 745
- Predmet 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft (1970.)* ECR 1125
- Predmet 4/73, *J. Nold, Kohler- und Baustoffgroßhandlung v. Ruhrkohle Aktiengesellschaft*, [1977] ECR 1
- Spojteni predmeti C-397/01 I C-403/01 Pfeiffer and Others [2004] ECR I-8835
- Spojteni predmeti C-188/10 and C-189/10 *Aziz Melki and Selim Abdeli*, nije još objavljen u ECR
- Predmet 144/04 *Mangold v. Rüdiger Helm* [2005.] ECR 3695
- Predmet C-83/91 *Wienand Meilicke v. Adv/Orga. f. A. Mayer AG*, (1992.) ECR I-4871
- Predmet C-555/07 *Seda Kucukdeveci v. Svedex GmbH & Co. KG* [2008.] još nije objavljen u ECR
- Predmet *Solange I* BVerfGE 37, 271, 2, BvL 52/71
- Predmet *Solange II*, BVerfGE 73, 339, 2 BvR 197/83.
- Predmet C-320/90 *Telemarsicabruzzo SpA v. Circostel* (1993) ECR-00393
- Mišljenje nezavisnog odvjetnika Bot.7.6.2009.(Opinion of Advocate general Bot, delivered on 7 July 2009.)
- Reference for a preliminary ruling from the Cour de Cassation (France) C 188/10 lodged on 16 April 2010. - Criminal proceedings against Aziz Melki
- Reflets (Brief information on legal developments of Community interest) no. 3/2010. < http://www.juradmin.eu/en/reflets/reflets_en.html> pristupljeno 20. svibnja 2011.

Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002. (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch das Gesetz vom 28. September 2009. (BGBl. I S. 3161) geändert worden ist

Priority preliminary ruling on issue of constitutionality, <<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/priority-preliminary-rulings-on-the-issue-of-constitutionality/12-questions-to-begin-with.47857.html#4>> pristupljeno 20. svibnja 2010.

Making history, making law <<http://adjudicatingeurope.eu/?p=382>> Pristupljeno: 2. travnja 2010.

Zavod za znanstveni i umjetnički rad HAZU-a u Splitu, Lisabonski ugovor Europske unije, dr. Davorin Rudolf, Zagreb-Split, 2009.

Dunja Duić, LL.M., Assistant, Faculty of Law, J.J. Strossmayer University of Osijek

SUPREMACY OF THE EUROPEAN LAW OVER THE LEGAL SYSTEM OF THE MEMBER STATES: THE ANALYSIS OF THE JUDGMENT IN THE KUCUKDEVECİ CASE

Summary

This article is a short overview of the supremacy of the general principles of law in the case law of the European Court of Justice with special emphasis to the Kucukdeveci case that deals with the protection of the fundamental rights and constitutionalisation of general principles of law. Article will analyse the constitutional changes in France and priority questions on constitutionality. Further analysis will cover joined cases Aziz Melki and Selim Abdeli and the European Court of Justice answer in the question of consistency of the priority questions on constitutionality mechanism with EU law. Finally, author will try to answer the question: is EU law in practice and today's reality supreme to the national law?

Key words: European law, European Court of Justice, case Kucukdeveci, joined cases Aziz Melki and Selim Abdeli, general principles of law, priority questions on constitutionality, Supremacy of the European law

Dunja Duić, Mag. Iur., Assistentin, Fakultät für Rechtswissenschaften in Osijek

ÜBERORDNUNG DES EUROPARECHTS ÜBER DAS GESAMTE RECHTSSYSTEM DER MITGLIEDSTAATEN: ANALYSE DES URTEILS IM FALL KUCUKDEVECİ

Zusammenfassung

Die Autorin zeigt in ihrem Beitrag die Entwicklung der Überordnung von allgemeinen Rechtsgrundsätzen in der Praxis des Europäischen Gerichtshofs, mit besonderer Rücksicht auf die Entscheidung Kucukdeveci in Zusammenhang mit dem Schutz der Grundrechte und Freiheiten durch die Konstitutionalisierung der allgemeinen Rechtsgrundsätze. Überdies wird im Beitrag die vorläufige Frage der Verfassungsmäßigkeit in Frankreich und deren Konflikt mit dem Europarecht analysiert, sowie das Urteil in verbundenen Streitfällen Aziz Melki und Selim Abdeli, in welchem der Europäische Gerichtshof die Frage über diesen Konflikt beantwortete. Wesentliche Frage, die die Autorin in dieser Arbeit zu beantworten versucht, lautet: welches Recht (Europa- oder Nationalrecht) in der Praxis der Rechtsanwendung Vorrang haben sollte?

Schlüsselwörter: Europarecht, der Europäische Gerichtshof, der Fall Kucukdeveci, die verbundenen Streitfälle Aziz Melki und Selim Abdeli, allgemeine Rechtsgrundsätze, die vorläufige Frage der Verfassungsmäßigkeit, Überordnung des Europarechts